

Lietuvos verslo įmonių siekio mažinti klimato kaitą vertinimo metodika

2025 07 29
Vilnius

Lietuvos gamtos fondo ir Aplinkosaugos valdymo ir technologijų centro projekto uždaviniai

Sukurti Lietuvos verslo įmonių siekio mažinti klimato kaitą vertinimo schemą.

Veiklos tipas – analitinė ekspertinė veikla. Geriausių verslo subjektų žemės ūkyje, transporte ir pramonėje vertinimo, pagal klimato kaitos mažinimo pasiekimus **kriterijų parinkimas ir vertinimo procedūrų aprašo parengimas.**

MANTAS DAPKUS

Lietuvos atsakingo verslo asociacijos valdybos narys, ŠESD emisijų specialistas ir Valstybinių miškų urėdijos tvarumo vadovas.

Dr. GERDA ŽIGIENĖ

Lietuvos atsakingo verslo asociacijos valdybos narė, Finansų ir tvarumo profesorė. Nacionalinio Tvarumo ir Atsakingumo Indekso ekspertė

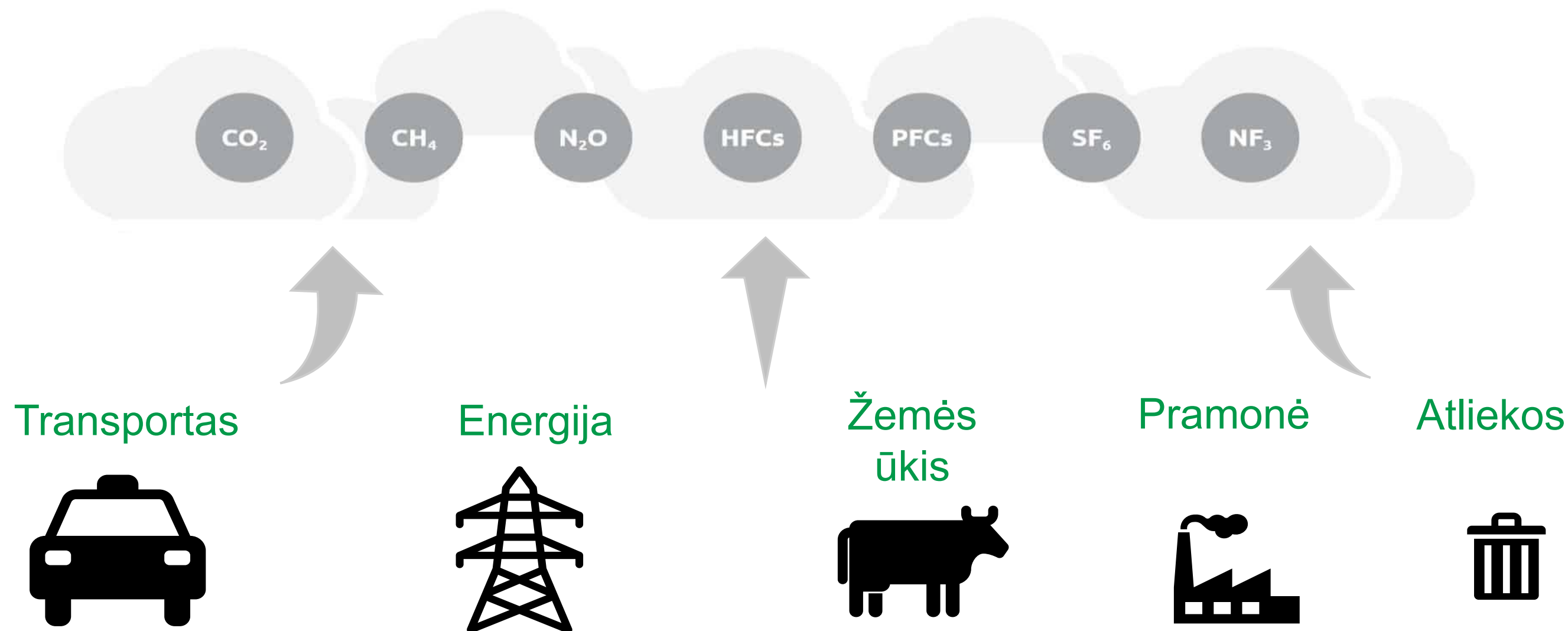

KLIMATO KAITA

- Klimato kaita gali būti natūralus procesas, kai per dešimtmečius ar ilgesnius laikotarpius kinta temperatūra, kritulių kiekis, vėjo stiprumas ir kiti klimatiniai veiksniai. Per milijonus metų Žemės klimatas natūraliai keitėsi – būta tiek šiltesnių, tiek šaltesnių laikotarpių nei dabartinis.
- Tačiau šiandien stebime precedento neturintį spartų atšilimą, kurį daugiausia lemia žmogaus veikla. Pagrindinė šio proceso priežastis – iškastinio kuro (naftos, anglies, gamtinių dujų) deginimas, dėl kurio į atmosferą patenka dideli šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiai.
- Šios dujos, tokios kaip anglies dioksidas (CO_2) ir metanas (CH_4), veikia tarsi nematomas apvalkalas: jos sulaiko Saulės šilumą atmosferoje ir lemia temperatūros kilimą. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą taip pat didina miškų kirtimas, žemės naudojimo pokyčiai, pramonės veikla, žemės ūkis ir atliekų tvarkymas (pvz., sąvartynai).
- Šiuo metu šiltnamio efektą sukeliančių dujų koncentracija atmosferoje yra didžiausia per pastaruosius 2 milijonus metų ir toliau didėja. Dėl to Žemės paviršiaus temperatūra jau pakilo maždaug $1,2^\circ \text{C}$, palyginti su iki pramoniniu laikotarpiu (XIX a. viduriu). Pastarasis dešimtmetis (2014–2023 m.) buvo šilčiausias nuo temperatūros matavimų pradžios.

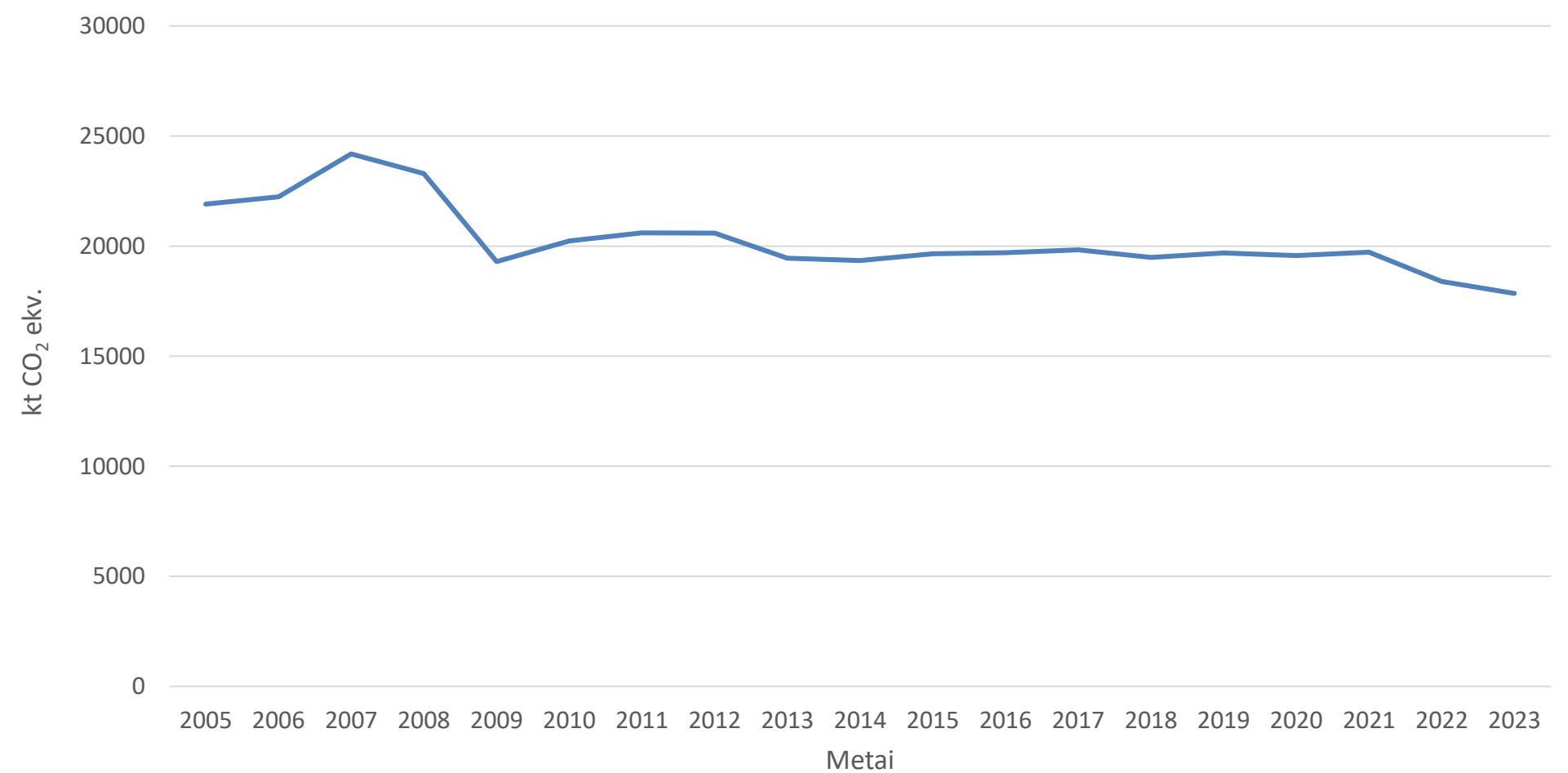
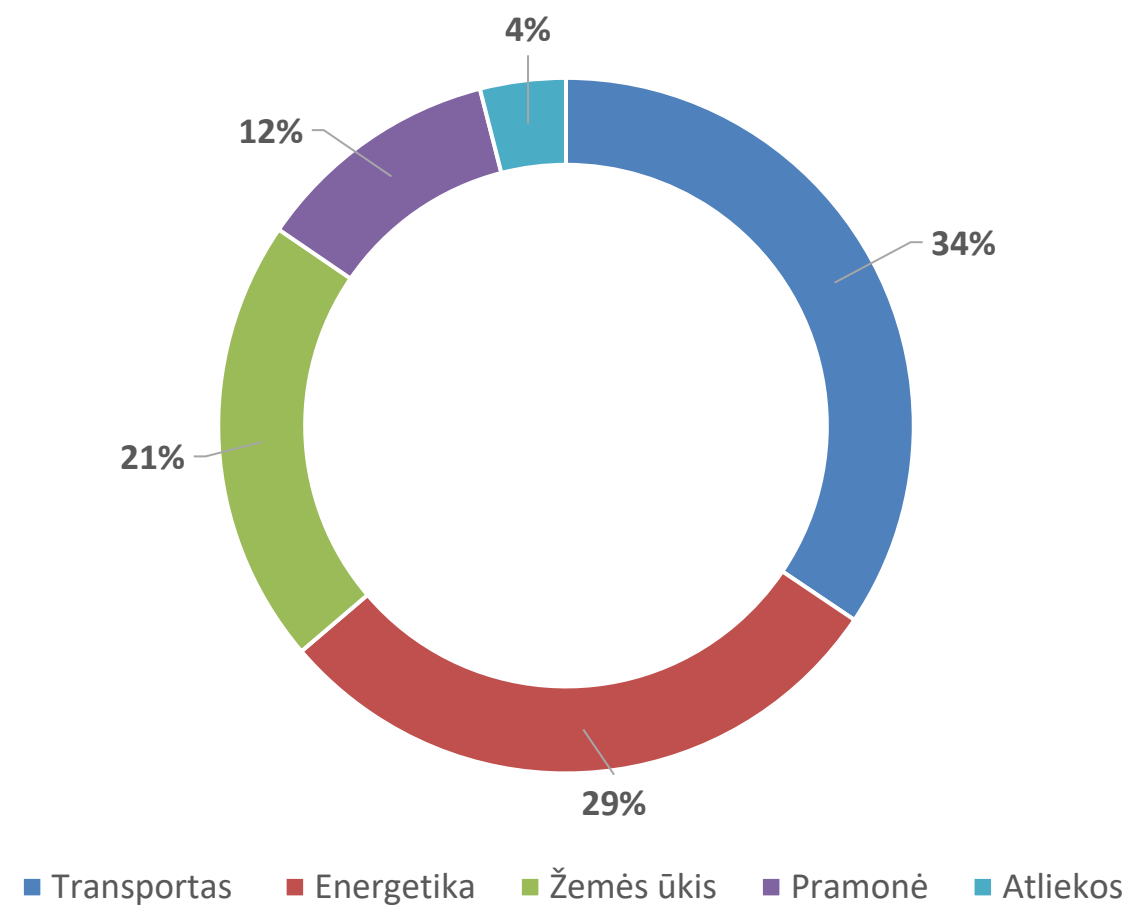
ŠESD įtaka klimato kaitai

- Šiltnamio efektą sukeliančių dujų koncentracija atmosferoje, kuri jau dabar yra didžiausia per pastaruosius 2 mln. metų, toliau didėja. Anglies dioksido koncentracija pasaulyje dabar yra 50 proc. didesnė nei priešindustriniu laikotarpiu.
- Apskaičiuota, kad 2030 m. išmetamųjų teršalų kiekio atotrūkis, arba skirtumas tarp būtino anglies dioksido kiekio mažinimo ir dabartinių tendencijų, sudarys 21-24 gigatonas anglies dioksido ekvivalento (Gt CO_2 ekv.), kad pasaulinis atšilimas neviršytų $1,5^\circ \text{C}$.
- Ekspertai teigia, kad žmonija, norėdama užtikrinti saugią ir tinkamą gyventi planetą, iki 2040 m. turi palaipsniui nutraukti pasaulinę anglies gavybą ir naudojimą, o 2020-2050 m. trimis ketvirtadaliais sumažinti naftos ir dujų gavybą ir naudojimą.

LIETUVOS SEKTORIŲ POVEIKIS APLINKAI

2023 m. ŠESD emisijų pasiskirstymas Lietuvoje

VERSLO ATSAKINGUMO BRANDA

Pradinis (reactive) lygis

- Tvarumo klausimai sprendžiami tik tada, kai to reikalauja teisės aktai arba kyla rizika reputacijai.
- Veiklos neturi aiškos tvarumo krypties ar strategijos.
- Nėra sistemingo duomenų rinkimo apie poveikį aplinkai ar visuomenei.

Atitikties (compliance) lygis

- Organizacija laikosi galiojančių aplinkosaugos ir socialinių reikalavimų.
- Pradedami rinkti kai kurie su tvarumu susiję duomenys (pvz. energijos vartojimas, atliekos).
- Tvarumas nėra integruotas į pagrindinius verslo sprendimus.

Sisteminis (systematic) lygis

- Sukurta tvarumo strategija ar tikslai, dažnai orientuoti į ŠESD mažinimą ar socialinį poveikį.
- Veiklos vertinamos, planuojamos ir stebimos pagal aplinkosaugos, socialinius ir valdysenos (ESG) kriterijus.
- Tvarumas įtraukiamas į kai kuriuos verslo procesus (pvz. pirkimus, investicijų vertinimą).

Integruotas (integrated) lygis

- Tvarumo tikslai integruoti į verslo strategiją ir KPI.
- Vadovybė aktyviai įsipareigojusi tvarumo temoms, rezultatai reguliariai audituojami.
- Naudojami pažangūs tvarumo įrankiai: gyvavimo ciklo analizė (LCA), tvarumo apskaita, TCFD, CDP ataskaitos.
- Įgyvendinami klimato kaitos, žiedinės ekonomikos ar socialinės įtraukties sprendimai

Lyderystės (leading) lygis

- Organizacija yra sektoriaus lyderė tvarumo srityje, siekia ne tik mažinti neigiamą poveikį, bet kurti teigiamą.
- Skatina inovacijas (pvz. bioanglis, tvari statyba, regeneratyvus ūkininkavimas).
- Veikia per partnerystes (pvz. su NVO, mokslo institucijomis, viešuoju sektoriumi).
- Rodikliai prilygsta ar viršija tarptautinius standartus (pvz. SBTi, ES taksonomija, GRI, ESRS).

KLIMATO KAITOS MAŽINIMO VERTINIMO KRITERIJAI

Įgyvendinant vieną iš projekto “Klimato čempionai” uždavinių bus sukurta Lietuvos verslo įmonių, veikiančių **transporto, pramonės ir žemės ūkio** srityse, pastangų mažinti klimato kaitą vertinimo schema, remiantis kuria bus paskelbtas nacionalinis „Klimato čempionų versle“ nominacijų konkursas. Įvertinus konkurse dalyvavusias įmones, bus išrinkti ir paskelbti pažangiausi verslo atstovai trijose atskirose kategorijose.

PAGRINDINIAI KRITERIJŲ PRINCIPAI

Palyginamumas. Informacija turi būti renkama ir teikiama nuosekliai, kad vertintojai galėtų analizuoti pokyčius bei vertinti įmonės veiklos veiksmingumą laiko perspektyvoje.

Tikslumas. Pateikta informacija turi būti pakankamai tiksli ir detali, kad leistų objektyviai įvertinti poveikį aplinkai ir jos veiksmus.

Aiškumas. Pateikta informacija (taip pat ir pridedami dokumentai) turi būti suprantama, aiški ir pateikta taip, kad vertintojai galėtų ja lengvai naudotis.

Patikimumas. Informacija turi būti renkama, dokumentuojama, sudaroma ir atskleidžiama taip, kad būtų galima įsitikinti jos kokybe ir reikšmingumu.

PAGRINDINIAI INDEKSO VERČIŲ SUTEIKIMO ASPEKTAI

- Įmonės dydis (didelė, maža ir vidutinė)
- Įmonės veiklos segmentas (transporto sektorius, pramonės, žemės ūkio sektorius)

Balai priskiriami automatiškai (pastabų ar komentarų pateikti nereikia), tačiau jie priskiriami tik tada kai ekspertai įvertina pačius atsakymus ir jei nekyla papildomų klausimų.

TEMŲ STRUKTŪRA

Klausimyno tema	Klimato strategija ir tikslai	ŠESD emisijų apskaita ir analizė	Integracija su įmonės strategija ir atlygio sistema	Veiksmų komunikacija	ŠESD emisijų mažinimo priemonės
Klausimų skaičius (viso 28)	6	5	9	5	11
Pagrindiniai vertinimo aspektai	Vertinama, ar įmonė turi aiškią, ambicingą strategiją ir tikslus šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) mažinimui bei pertvarkos planą tikslams pasiekti.	Analizuojama, ar įmonė yra atlikusi išsamią savo ŠESD emisijų apskaitą ir ar ta apskaita apima visas svarbiausias veiklos sritis. Šioje dalyje vertinama, ar įmonė turi išsamiai įsivertinusi savo ŠESD emisijas – įskaitant visas tiesiogines ir netiesiogines emisijas pagal 1, 2 ir 3 veiklos sritis.	Analizuojama, ar klimato kaitos mažinimo tikslai ir planai yra integruoti į įmonės strategiją. Taip pat vertinama, kokie finansinių paskatų mechanizmai yra taikomi ir ar jie yra susiję su konkrečių klimato tikslų pasiekimu.	Vertinama, kaip įmonė viešai pristato savo klimato kaitos mažinimo veiksmus. Tai gali būti daroma per tvarumo ataskaitas, reitingus (pvz., CDP) ir bendravimą su investuotojais bei visuomene	Vertinamos realiai įgyvendinamos priemonės, skirtos ŠESD emisijų mažinimui. Tai gali būti perėjimas prie žaliosios energijos, energetinio efektyvumo didinimas ir kitos priemonės, priklausomai nuo sektoriaus: transportas žemės ūkis pramonė

INDEKSO ĮVERČIŲ SUTEIKIMAS

Vertinimo tikslas – nustatyti, kiek įmonės yra įsipareigojusios mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisijas ir kaip aiškiai bei išsamiai jos pateikia su tuo susijusią informaciją. Informacija turi būti aiški, konkreti, paremta patikimais standartais ir strateginiais dokumentais.

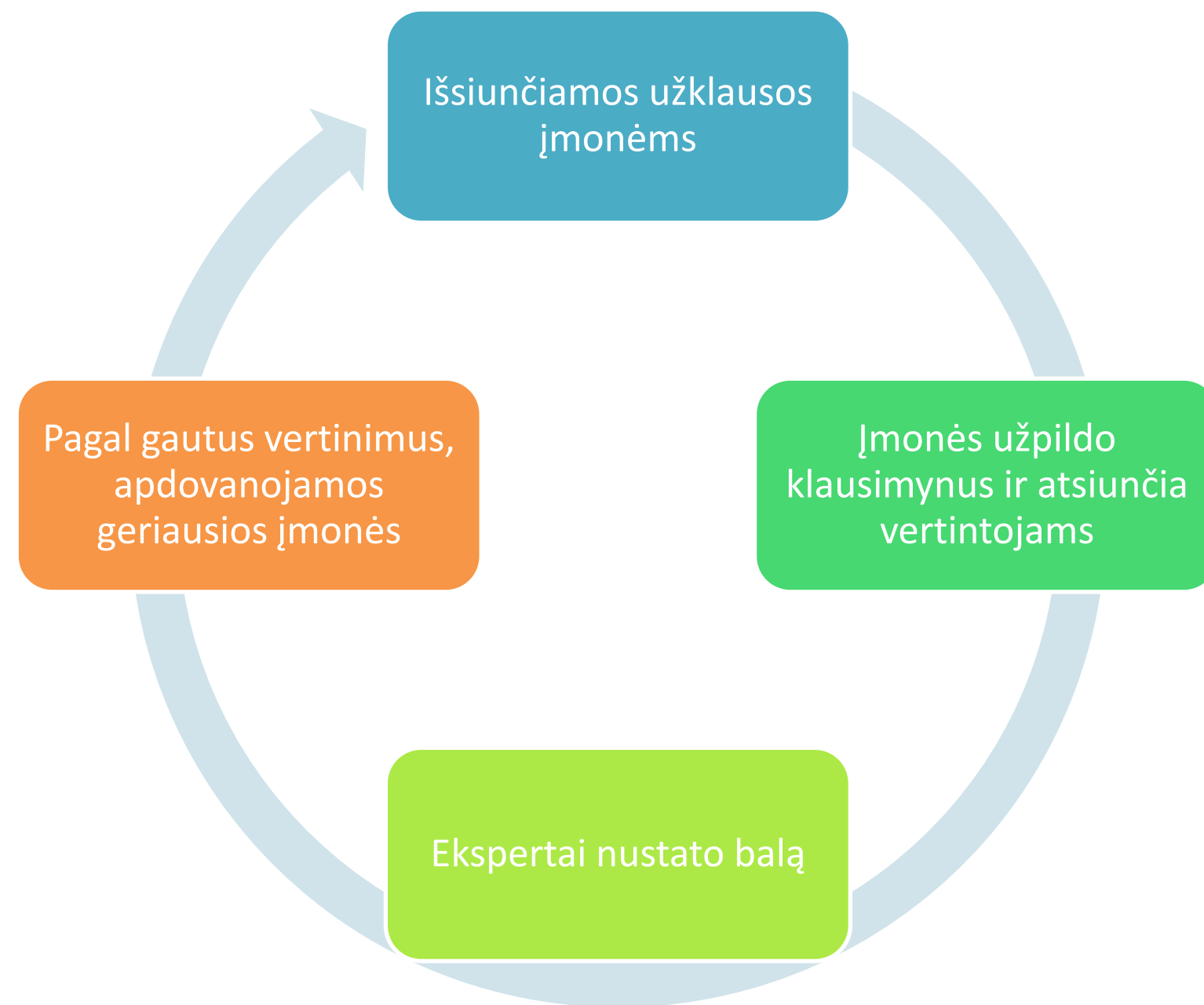
Vertinimo skalė:

Vertinimas vykdomas balų sistema. 0 balų – tema neaprašyta arba informacija nepateikta. 1–2 balai – geras atitikimas ir kryptingas klimato kaitos mažinimo planavimas. Visiems klausimams taikomas skirtingas svoris. Maksimalus galimas surinkti taškų kiekis yra 10 balų.

Temos	Temų pasiskirstymas		Pateiktų atsakymų vertinimas balais
	Didelės įmonės	MVĮ	
Klimato strategija ir tikslai	19%	17%	0-3,9 4-6,9 7-10 Bronzinis įvertinimas Sidabrinis įvertinimas Auksinis įvertinimas
ŠESD emisijų apskaita ir analizė	21%	19%	
Integracija su įmonės valdymu	21%	20%	
Veiksmų komunikacija	20%	25%	
ŠESD emisijų mažinimo priemonės	19%	19%	

VERTINIMO PROCESAS

INDEKSO NAUDA

Įsivertinimo priemonė įmonėms

Indeksas suteikia galimybę organizacijoms objektyviai įsivertinti savo pasirengimą ir pažangą klimato kaitos mažinimo srityje. Atsakymai į klausimyną leidžia įmonėms identifikuoti stipriąsias ir silpnąsias vietas, o gauti rezultatai tampa atspirties tašku tolesniam tobulėjimui.

Motyvacinis ir reputacinis instrumentas

Įmonėms suteikiami bronziniai, sidabriniai arba auksiniai įvertinimai skatina siekti aukštesnio lygmens, tampa viešu pažangos įrodymu bei stiprina reputaciją tarp klientų, investuotojų ir partnerių.

Viešosios politikos priemonė

Indeksas gali būti integruotas kaip kriterijus priimant sprendimus dėl finansavimo (ES, valstybės fondai), mokestinių lengvatų ar dalyvavimo žaliosios transformacijos projektuose. Taip skatinamas sisteminis požiūris ir atitiktis klimato tikslams.

Reguliacinio lankstumo pagrindas

Įmonėms, kurios veikia virš minimalių klimato reikalavimų ribos, indeksas gali atverti galimybes taikyti švelnesnį reguliavimą, taip skatinant pažangą ir inovacijas.

Skaidrumo ir pasitikėjimo stiprinimas

Nors rezultatai neviešinami be įmonės sutikimo, viešas dalyvavimas rodo skaidrumą ir atvirumą, prisideda prie socialinės atsakomybės ir stiprina visuomenės bei politikos formuotojų pasitikėjimą.

Duomenimis grįstos politikos formavimas

Vertinimo rezultatai gali tapti pagrindu identifikuoti sektoriaus gerąsias praktikas ir formuoti įrodymais pagrįstus sprendimus nacionaliniu lygiu.

Ačiū už dėmesį.

Klausimai ir diskusija

Priedas. Klausimai

Tema: Klimato strategija ir tikslai

1. Įmonė turi klimato kaitos mažinimo politiką/strategiją (arba integralią bendros strategijos dalį)
2. Įmonė turi kiekybinius tikslus ŠESD mažinimui
3. Įmonė turi pertvarkos planą klimato kaitos mažinimo tikslams pasiekti
4. Ar pertvarkos planas yra pradėtas vykdyti
5. Įmonė turi numčiusi finansines investicijas klimato kaitos mažinimo priemonėms finansuoti
6. Ar įmonė turi nusistačius ŠESD mažinimo tikslus pagal SBTi (angl. Science based targets) ?

Tema: ŠESD emisijų apskaita ir analizė

1. Įmonė turi įsivertinusi faktišką esamą ŠESD emisijų kiekį
2. Įmonė turi įsivertinusi 1 ir 2 apimties ŠESD emisijas
3. Įmonė turi įsivertinusi 3 apimties ŠESD emisijas
4. Ar audituojami/tikrinami duomenys išorės šalių ?
5. Ar vertinamos emisijos paslaugos/produkto apimtyje (kaip LCA/EPD) ?

Tema: Integracija su įmonės valdymu

1. Klimato kaitos mažinimo tikslai integruoti į bendrą į įmonės strategiją
2. Klimato kaitos mažinimo tikslai integruoti į įmonės operatyvinių veiksmų planus
3. Pertvarkos planas patvirtintas valdymo organų
4. Yra įvertintos pertvarkos plano įgyvendinimo rizikos
5. Yra identifiikuotas pertvarkos plano įvykdymo etapai ir laikotarpis datomis
6. Ar yra priskirtas asmuo atsakingas už operatyvinių veiksmų planų koordinavimą ir įgyvendinimą? Įvardinti pareigybę
7. Ar įmonės vadovo/aukščiausios grandies vadovo kintamojo atlygio dalis yra susieta su tvarumo rodikliais?
8. Ar įmonė turi sertifikuotą aplinkos apsaugos vadybos sistemą?
9. Ar įmonė taiko žaliųjų pirkimų kriterijus prekės, darbams ir paslaugos ?

Tema: Veiksmų komunikacija

1. Ar įmonė viešai pristato savo klimato kaitos mažinimo tikslus ?
2. Ar įmonė viešai skelbia tvarumo ataskaitas ?
3. Ar komunikacija susieta su strategija, tikslais, kiekybiniais rodikliais
4. Ar viešai informuojama apie progresą, pagal nustatytus siektinus tikslus.
5. Ar darbuotojai dalyvavo aplinkosauginiuose renginiuose, mokymuose ar iniciatyvose?

Tema: ŠESD emisijų mažinimo priemonės transporte

1. Ar skaičiuojamas išmetamo ŠESD emisijų kiekis kilometrui ar tonkilometriui ?
2. Mažataršio transporto parko dalis (elektriniai, hibridiniai, dujomis varomi automobiliai).
3. Darbuotojų skatinimas renkantis ekologiškas keliones į darbą (dviračiais, viešuoju transportu, dalijimosi paslaugomis).
4. Įkrovimo stotelių prieinamumas darbuotojams (elektromobilių skatinimas įmonės viduje).

Tema: ŠESD emisijų mažinimo priemonės žemės ūkyje

1. Ar ūkis/dalis ūkio yra sertifikuoti kaip ekologinis ūki
2. Ar ūkis naudoja beariminę technologiją ?
3. Ar ūkis turi ir naudoja biodujų jėgainę
4. Ar ūkis naudoja atsinaujinančią energiją kaip žalią elektros energiją, biogujas ir pan.

Tema: ŠESD emisijų mažinimo priemonės pramonėje

1. Perėjimas prie žaliosios energijos
2. Energetinio efektyvumo didinimas
3. Žalios elektros energijos dalis bendrame suvartojime

